

J. V. Veskin juhlakirja

Nonaginta. JOHANNES VOLDEMAR VESKI 90. syntymäpäivä 27. joulukuuta 1903. Emakeele Seltsi toimetised Nr. 6. Tartu 1963. 288 s.

Viime vuoden heinäkuussa täytti 90 vuotta Tarton yliopiston emeritusprofessori, Nyky-Viron kielentutkimuksen, viron kielen opetuksen ja oikeakielisyysskysymysten pitkäaikainen tunnustettu ja arvostettu johtohahmo, akateemikko J. V. Veski. Emakeele Selts kunnoitti harvinaisen merkkipäivän viettäjä julkaisemalla hänelle omistetun juhlakirjan *Nonaginta*, jonka kaksikymmentäyhdeksän artikkelia ovat Veskin oppilaiden sekä koti- ja ulkomaisten tutkijatoverien käsialaa. Teoksen lopussa on lisäksi Veskin julkaisujen bibliografia vuosilta 1958—1963.

J. V. Veskin nimi on yli puolen vuosisadan ajan liittynyt läheisesti viron kirjakielen kehittymiseen ja vakiintumiseen. Hänen monipuolista elämäntyötään on laajasti käsitelty v. 1958 85-vuotispäivän kunniaksi julkaistussa teoksessa »Johannes Voldeemar Veski keelelisi töid». *Nonaginta*ssa on merkkipäivän viettäjän elämäntyöhön läheisesti liittyviä artikkeleita vain kahdeksan, joista ensimmäinen, Eduard Väärin kirjoitus J. V. Veskin viime vuosien tieteellisestä toiminnasta, osoittaa hänen säilyttäneen aina näihin aikoihin saakka hämmästyttävän vireyden ja työtarmon. Muita Veskiin liittyviä kirjoituksia ovat Juhan Peegelin artikkeli hänen varhaisimpien käännöstenä sanastosta, Albert Valdesin esitys Veskin osuudesta viron kielen lääketieteellisen oppisanaston kehittämiseen ja J. V. Veskin tyttären Asta Veskin kirjoitus isänsä lehtimiestoiminnasta. Pieniä muistelmia yhteistyöstä J. V. Veskin kanssa esittävät Johannes Piiper ja Manivalde Lubi.

Veskin tieteelliseen työhön liittyy läheisesti edelleen Arnold Kasken kirjoitus viron kielen deklinaatiokysymyksistä, joita ovat pohtineet lukuisat kielentutkijat ja käytännön kielimiehet F. R. Faehl-

mannista lähtien. Viime vuosikymmeninä on viron koulukieliopieissa otettu deklinaatiojaottelun pohjaksi yleensä astevaihtelu, mutta Kasken suorittama eri menettelytapojen vertailu osoittaa käytännöllisimmäksi ja viron kielen kielio pillista rakennetta tarkimmin vastaavaksi Veskin deklinaatio- ja konjugaatio- systeemin, joka ottaa ryhmittymisen perustaksi sanavartalon tavuluvun, mutta ottaa myös huomioon pituusasteen, astevaihtelun, painon sekä tunnusten ja päätteiden liittymisen vartaloon.

Sukunimestä *Veski* kirjoittaa *Nonaginta*ssa Paul Ariste. Hän palauttaa sen alkuaan *vesikivi* 'mylly', jonka yhdyssanan hän osoittaa vanhaksi esittämällä sille vastineita mordvasta saakka. Kyseessä on vanha tekninen termi.

Kaikki J. V. Veskiin suoranaisesti liittyvät kirjoitukset on sijoitettu teoksen alkuun. Tavallaan teoksen toisen osan muodostavat muut kielitieteelliset artikkelit, jotka ovat näiden jälkeen tekijän mukaisessa aakkosjärjestyksessä. Niistä ensimmäinen, Paul Alvren kirjoittama, käsittelee erästä suomalais-ugrilaisien kielten kiintoisaa keskeistä ongelmaa, *i*-monikon alkuperää. Alvre yhtyy Paavo Ravilaan ja D. V. Bubrichiin siinä, että lapin ja itämerensuomalaisien kielten obliivisijojen *i*-monikko on uudismuodoste, joka on syntynyt Volgan ryhmän hajoamisen jälkeen. Bubrigh on oletanut sen palautuvan entiseen paikkaan ja ryhmää osoittavaan *-ja*, *-jä* -suffiksiin, mutta hän ei ole kyennyt oletustaan mitenkään todistamaan. Alvre löytää tämän oletetun kadonneen suffiksin jälkiä persoonapronomineista ja perustaa teoriansa tähän. Itämerensuomalaisissa kielissä on sellaisia persoonapronominien muotoja kuin vepsän *tulen teja.le* 'tulen teille' (mutta: *andan knigan tei.le*), ink. *meijelä*, *teijelä* 'meidän, teidän perhe,

asula', viron murt. *tulē mejjä* 'tule meille' jne. Alvren mukaan on ensimmäisinä *i*-monikon muotoina pidettävä juuri kollektiivisten *mejä-*, *tejä*-johdosten konsonanttivartaloisia sijoja, ensi kädessä usein käytettyjä lokatiivi-essiiviä ja ablatiivipartitiiviva: *mei-nä* < **mej(ä)nä*, *tei-nä* < **tej(ä)nä* ja *meitä* < **mej(ä)tä*, *teitä* < **tej(ä)tä*. Niissä on kollektiivisuffiksista kehittynyt äännelaillista tietä monikollisuuden ilmaisimeksi tajuttu *i*, joka näistä usein esiintyvistä sanoista on vähitellen yleistynyt kaikkiin nomineihin. Teoria edellyttää, että konsonanttivartaloinen liittyminen on ollut ominaista jossain määrin myös *a*, *ä* -vartaloisille sanoille.

Alvren kirjoituksen jälkeen pohtii Valmen Hallap 27-sivuisessa artikkelissaan viron monimutkaisten pituusasteiden fonologisen tulkinnan yleisiä mahdollisuuksia. Ajateltavissa olevia ja periaatteessa oikeita mahdollisuuksia on useita. Yleisesti on otettu lähtökohdaksi yksinäisäänteiden pituusasteet, ei konsonanttiihtymien eikä diftongien. Tästä johtuu, että rakennelmat eivät ole kielen kokonaisuuden kannalta kaikkein yksinkertaisimpia ja tarkoituksenmukaisimpia. Hallap joutuu käsitellessään eri tulkintamahdollisuuksia ottamaan kantaa myös eri merkitsemistapoihin.

Pituusasteita käsittelee fonologiselta kannalta myös teoksen viimeinen artikkeli, Tiit-Rein Viitson »Üks lingvistiline ahelprobleem», jossa tulee esiin myös mahdollisesti olemassa oleva neljäs aste. Tässä fonologisessa analyysissään Viitso on päätenyt pariin tulokseen, jotka kumoavat eräitä hänen aikaisempia väittämiään. Hän osoittaa, että virossa [n] ja [ŋ] ovat /n/ -foneemin allofoneja. Aikaisemmin hän on ollut sitä mieltä, että *ŋ* on foneemi (Keel ja Kirjandus 1962, Kas *ŋ* on eesti keeles foneem?). Fonologisen analyysin avulla hän osoittaa niin ikään, että liitepartikkelia *-ki* ~ *-gi* on pidettävä toisinaan sanana, toisinaan ei. Virossa on ilmeisesti kaksi eri morfeemia /ki/ ~ /gi/. Toinen niistä on painottava, korostava, esim. *istunki* 'istunkin', *kuuskki* 'kuusikin'.

Toinen on epämääräisyyttä ilmaiseva affeksi, esim. sanoissa *mingi*, *keegi*. Tästä hän oli edellä mainitussa artikkelissaan samoin päätenyt eri tuloksiin.

Etäasukielinä Nonagintassa käsittelevät Béla Kálmán, joka esittää tilastoja vogulin kielen äännteistä, ja Paul Kokla, joka kirjoittaa eräistä tšeremissin possessiivisuffiksien funktioista. György Lakó päätyy unkarin *egy* 'yksi' ja suomen *ensi* -sanojen suhteita tutkiessaan siihen, että sanat voivat olla etymologisessa yhteydessä toisiinsa ja pronominaalista alkuperää. Wolfgang Steintzin artikkelin aiheena on viron *koolma* ja *kalm* (sm. *kuolla* ja *kalma*) -sanojen suhde toisiinsa. Eduard Leppikin tutkimuksen kohteena on vähän tunnettu Novgorodin karjalan Valdain murre. Hän käsittelee erästä sen lauseopillista piirettä, predikaatin poisjättämistä. Yleistä kielitiedettä teoksessa edustaa Hugo Rätsepin kiintoisa artikkeli kielen ja puheen välisistä suhteista. Hän selostaa perusteellisesti tähänastisia käsityksiä ja esittää lopuksi oman yhteenvedon luonteisen määritelmänsä.

Valtaosa Nonagintan kirjoituksista on kuitenkin viron kirjakieleen tai murteisiin liittyviä. Rudolf Karelson kiinnittää huomiota kirjakielessä tavattavaan *kui*-sanan saksalaispohjaiseen käyttöön seilaisissa lauseissa kuin »Tema kui insener oli konstrueerinud uue masina». Hänen käsityksensä mukaan *kui*-sanaa on tällaisessa yhteydessä pidettävä merkitykseltään samastavana sidesanana. Kirjakieltä käsittelee myös Rein Kull, joka on tehnyt perusteellista työtä esitellessään sanomalehtipöimintojen pohjalta tilastollisia havaintoja yhdyssanojen määrän ja laadun kehityksestä viimeisten sadan vuoden aikana. Uku Masing on puolestaan ottanut esille viron kieleen 1920-luvulla muodostetun mahdollisuutta kielivän adjektiivivyyppin, jonka hyväksymisestä käydään edelleenkin keskustelua. Adjektiivivyyppi *uskomaton* on kaksiselitteinen: se merkitsee sekä sitä, joka ei usko, että sitä, mitä ei uskota. Suomessa

ei ole pyrittäkään erottamaan merkityksiä, mutta virossa pulmaa on koetettu selvittää ottamalla avuksi passiivin muodot: *mõeldamatu* 'se, mitä ei voida ajatella' ja *mõtlematu* 'ajattelematon, se joka ei ajattele'. Masing on sitä mieltä, että eron tekeminen olisi erittäin tarpeellinen ja muodostetun tyyppin olisi syytä päästä vakiintumaan.

Viron kirjakieleen liittyy myös Ilse Kontin artikkeli *-ur*-suffiksista. Hän osoittaa, kuinka tällä johtimella muodostettujen sanojen joukko on kasvanut jatkuvasti viime vuosisadan puolivälistä lähtien. Varsinkin 1920- ja 1930-luvulla sen avulla luotiin runsaasti sanoja, ja se on edelleenkin kehittyvän kielen produktiivinen uudissanajohdin. Salme Tanning käsittelee eteläviron *-hutma*-vartalaisia momentaaniverbejä, jollaisia ei muissa viron murteissa käytetä, mutta kylläkin suomessa, jonka *helähdyttää*, *kolahduttaa* jne. vastaavat täysin eteläviron *helähütmä*, *kolahutma*-tyyppiä. Johdinta hän pitää kantasuomesta periytyvänä.

Tanningin lisäksi viron murteita käsittelevät myös Enn Koit, joka kirjoittaa kielteisyysilmaisemisesta viron saari-murteissa, ja Helmi Neetar, joka on tutkinut subjektin ja predikaatin kongruenssia tarkastellen, missä määrin siihen viron murteissa vaikuttavat tekemisen ja tekijöiden lukumäärän painottaminen sekä definiittisyys ja indefiniittisyys. Aino Valmetin artikkeli *ämm* ja *ämmak*-sanoista tuo lisiä viron sukulaismiestön tutkimukseen. Paula Palmeos käsittelee

labus ja *laabuma*-sanoja ja Mart Mäger lintujen nimien sekaantumista ja siirtymistä.

Paikannimien tutkijoita kiinnostavat teoksessa Madis Norvikin ja Valdek Pallin artikkelit. Edellisen aiheena on nimi *Järvamaa*. Hän osoittaa, että kantasuomessa *järvi* on ollut *a*-vartaloinen ja että nimeen on kivettynyt vanha alkuperäinen muoto. Jälkimmäisen kiinnostuksen kohteena ovat *-vere*-loppuiset nimet. Pall toteaa, että *-vere* on tavallisimmin liittynyt kaksitavuisiin vokaaliloppuisiin sanoihin, etenkin henkilönnimiin, mutta usein myös *k* ja *st*-loppuisiin sanoihin. Yhdysnimien alkuosan *k* on johtosuffiksi, kun taas *st* on Viron paikannimissä tavallisen *-ste*-loppun tavoin peräisin *-nen*-loppuisien sanojen genetiivistä.

Nonagintan tapainen juhla-kirja, jonka artikkelit ovat hyvinkin eri aloilta, on kokonaisuutena pakostakin jossain määrin epäyhtenäinen. Käsiteltävässä teoksessa hajanaisuuden vaikutelmaa lisää kenties myös se, että artikkelit on järjestetty mekaanisesti aakkosjärjestykseen. Aihepiireittäin yhdisteltynä kokonaisuus olisi ehkä ollut tiiviimpi. Runsaasti kuvitettu teos on ulkoasultaan varsin hyvä. Pienenä huomautuksena mainittakoon kuitenkin, että viimeisessä artikkelissa on häiritseviä painovirheitä. Kaiken kaikkiaan Nonaginta on huomionarvoinen teos, joka antaa kiintoisan läpileikkauksen nykyisestä virolaisesta kielentutkimuksesta. Viron kielentutkimuksen kunnianvanhus on saanut oppilailtaan ja tutkijatovereiltaan arvonsa mukaisen lahjan.

OLAVI NUUTINEN